

METODİKA

ŞAĞIRDLƏRİN MÜSTƏQİL İŞİNİN TƏHSİL TARİXİNDƏ YERİ

M.A.İSMİXANOV
Bakı Dövlət Universiteti

Tarix boyu pedaqoji nəzəriyyədə özünü göstərən müxtəlif yanaşmalar, didaktik sistemlər, fərqli baxış və konsepsiyalar hər dövrün təlim təcrübəsi ilə sıx bağlı olub onu istiqamətləndirməyə, təkmilləşdirməyə xidmət etmişdir. İnsan fəaliyyətinin xüsusi sahəsi olmaq etibarilə təlim prosesi, onun xarakteri, müəllim və şagirdlərin mövqeyi, şagirdlərin fəallıq və müstəqillik dərəcəsi cəmiyyətin xarakterindən, inkişaf səviyyəsindən, oradakı sosial-siyasi və iqtisadi münasibətlərdən, elmi-texniki və mədəni tərəqqidən asılı olaraq daim dəyişmiş, tarixin ayrı-ayrı dövrlərində bu sahədə müxtəlif meyillər özünü göstərmişdir. Bununla əlaqədar məktəb tarixində təlim prosesinin müxtəlif tipləri mövcud olmuşdur. Onlardan başlıcalarını nəzərdən keçirək.

1. Doqmatik təlim – qədim və orta əsr məktəbləri üçün səciyyəvi təlim tipidir (3). Burada təlimin ağırlığı şagirdin üzərinə düşür: o, keçilən bilikləri ehkam kimi, mənasını başa düşmədən yadda saxlamalı, əzbərləməli olur. Belə təlim, bir qayda olaraq, mexaniki hafizəyə əsaslanır. Biliklərin mexaniki şəkildə yadda saxlanması, əzbərlənməsi təlimdə cansıxıcılıq, süstlük yaradır, ona qarşı ikrah hissi doğurur. Doqmatik təlimin kökləri çox qədim dövrlərə gedib çıxır: təhsil, eləcə də tərbiyə dinin təsiri altında olduğundan təlim ana dilində yox, dini kitabların yazıldığı dildə aparılırdı. Buna görə də şagirdlər dini kitablardakı mətnləri mənasını bilmədən əzbərləyir, dini ehkamları sübutsuz, dəlilsiz qəbul edirdilər. Onların zehni fəallığı, müstəqil fikri nəinki qiymətləndirilmirdi, hətta belə cəhdlərə uşağın «qüsurlu» təbiətindən doğan zərərli hal kimi baxılırdı (2, 173).

Cəmiyyət inkişaf etdikcə, yeni ictimai münasibətlər təşəkkül tapıb formalaşdıqca doqmatik təlim cəmiyyətin tələbatlarına cavab vermirdi. Yeni ictimai tələbatlarla köhnə təlim forması arasındakı ziddiyyət yeni təlim sisteminin – izahlı-illüstrativ təlim tipinin yaranmasına gətirib çıxardı.

2. İzahlı-illüstrativ təlim – biliklərin izah edilməsinə, əyani vasitələrin köməyi ilə başa düşülməsinə əsaslanan təlim tipidir. Biliklərin başa düşülməsi mənasız mexaniki əzbərləmə ilə müqayisədə təlimdə irəliyə doğru mühüm addım idi. Əzbərləmə öz yerini hafizə və təfəkkürə verirdi: hafizənin işinə şagirdin təhlil-tərkib fəaliyyəti əlavə olunurdu. Təlimdə dərkətmə və yaddasaxlama ilə yanaşı mənimsəmənin digər mərhələsində – yadasalmada da müsbət dəyişikliklər baş verirdi: mətni eyni ilə yadasalma tədricən şagirdin öz sözləri ilə danışması ilə əvəz olunurdu. Müxtəlif növ müstəqil işlər – çalışmalar, məsələ həlli, izah və şərhlər, qrafik və digər illüstrativ işlər təlim-

də daha çox yer tutmağa başladı (4, 227).

Doqmatik təlimdən fərqli olaraq izahlı-illüstrativ təlim tipi şagirdlərdə müşahidəçilik və təfəkkürün inkişafı üçün əlverişli şərait yaradır. Bu da, öz növbəsində, təlimə marağın, daxili stimulların yaranmasına gətirib çıxarır. Bütün bu müsbət cəhətlərinə baxmayaraq izahlı-illüstrativ təlim tipi şagirdlərin bərpəedici idrak fəaliyyətinə istinad etdiyindən onlarda, əsasən, bərpəedici təfəkkürün inkişafını stimullaşdırır: müəllimin dediklərini dinləmək və yadda saxlamaq, onları səhsiz danışmaq şagirdlərin fəaliyyətində əsas yer tutur. Onların müstəqil düşünməsi və işləməsi imkanları məhdudlaşır. Digər tərəfdən, geniş həcmdə materialın yadda saxlanması və yada salınması şagirdin təlim fəaliyyətində hələ böyük yer tutur. Bu isə mənimsəməni ağırlaşdırır, təlimdə cansıxıcılıq yaradır. Buna görə də təlimdə daxili stimullarla yanaşı xarici stimullar da (pis qiymət almaq və danlanmaq qorxusu, valideynlərin tənbehi və s.) böyük rol oynamaqda davam edir.

Göründüyü kimi, hər iki təlim tipində müəllim və şagirdlərin rolu, əmək bölgüsü birtərəfli səciyyə daşıyır. Əgər doqmatik təlimdə ağırlıq uşağın üzərinə düşürsə, ikinci halda müəllimin üzərinə düşür; birinci halda müəllim, ikinci halda isə şagirdlər təlimdə passiv rol oynayır. İzahlı-illüstrativ təlim sistemi, doqmatik təlimə nisbətən mütləqə qədər olsa da, bərpəedici təfəkkür tipli passiv-seyrçi adamlar hazırlamağa yönəlir. Başqa sözlə, belə təlim yaradıcı şəxsiyyətlər yox, icraçılar yetişdirir. Buna görə də, didaktikada şagirdlərin müstəqil, yaradıcı təfəkkürünün inkişafına yönələn təlim modellərinin axtarışı başlanır.

3. Şagirdlərin əməli fəallıq və yaradıcılığına əsaslanan təlim – öz mahiyyəti etibarilə ənənəvi təlimin əksini təşkil edir. Keçən əsrin əvvəllərində Qərbi Avropa və Amerika təhsil sistemində bu sahədə ilk təşəbbüslər meydana gəldi (1). Təlimi sırf əməli tapşırıqların icrası ilə bağlayan «yeni», «fəal» məktəblər bu qəbildən idi. Nəzəri əsasını pragmatizmdən alan və yeni təlim modelinə əsaslanan həmin məktəblər «iş görməklə təlim verməyi» nəzərdə tuturdu. Bu məqsədlə məktəbdə emalatxanalar, laboratoriyalar, mətbəx, rəqs, rəsm, bədii yapma və modelləşdirmə otaqları, məktəbin həyatında isə bostan, quş damları yaradılırdı. Uşaqlar burada müxtəlif əməli işləri müstəqil olaraq yerinə yetirməli olurdular. Bütün təlim prosesi bir-birini əvəz edən «praktik fəallıqdan» – sırf işbazlıqdan ibarət olub, şagirdləri sistemli biliklərə yiyələnməkdən məhrum edirdi. Onlar nəzəri bilikləri «iş görmək yolu ilə» öyrənirdilər. Nəticədə müəyyən praktik vərdişlər, müstəqil iş bacarıqları qazansalar da, sistemli nəzəri biliklərə yiyələnmə bilmirdilər.

«Yeni» məktəbin bu nöqsanlı iş metodları Dalton-plan təlim formasında da öz əksini tapmışdı. Dalton-plan kollektiv məşğələ forması kimi dərsləri ləğv etməyi, hər şagirdin öz fərdi tempini, həm də müstəqil təhsil almasını nəzərdə tuturdu. Bu hal müəllimin öyrədici rolunu azaldır, təlimə mexaniki xarakter verirdi: şagird müstəqil işləməyin yollarına yiyələnmədən müstəqil işləməli olur, özbaşına buraxılırdı. Müəllimin rolu isə fərdi tapşırıqlar verib, onları yoxlamaqdan ibarət idi. Dalton-planın təsiri ilə vaxtilə sovet məktəblərində tətbiq olunan laborator-briqada metodu bu nöqsanların üzərinə yenilərinə də əlavə etdi: burada tapşırılan iş üçün fərdi məsuliyyət hissi, şagirdlərin müstəqillik dərəcəsi bir qədər də məhdudlaşdı. Şagirdlərin fərdi müstəqil işinə əsaslanan Dalton-plan təlim formasından fərqli olaraq laborator-briqada metodun-

da müəllim tapşırığı qrupa (briqadaya) verir, axırda şagirdlərdən biri qrup adından tapşırığın icraçısı haqda hesabat verib qiymət alırdı. Həmin qiymət briqadanın digər üzvlərinə də yazılırdı.

Təlimdə şagird müstəqilliyi prinsipini əsas götürən Qərbin «əmək məktəb»lərinin təsiri altında getdikcə sistemli biliklərin verilməsi əməli işlərin yerinə yetirilməsi ilə, zehni fəallıq əməli fəallıqla əvəz olunurdu (6). O dövrdə məktəblərdə tətbiq olunan kompleks (tematik) proqramlar və layihələr metodu da bu məqsədə xidmət edirdi. «Kompleks» və «kompleks-layihə» proqramlarında fənnin sistemi əvəzinə kompleks mövzular əsas götürülürdü («Bizim kənd», «Kənddə payız», «Şəhərdə yaz» və s.). «Kompleks-layihə» proqramları isə şagirdlərin əmək işləri üzərində qurulurdu. Öyrəniləcək biliklər (riyaziyyat, təbiət, tarix, dil, coğrafiya və s. üzrə məlumatlar) əmək işləri ilə əlaqələndirilirdi. Məsələn, hər hansı xörək hazırlayarkən şagirdlər orada işlənən ərzaq və tərəvəzlərlə, onların tərkibi, qiyməti və s. ilə bağlı məlumatlar əldə etməyə çalışır. Mətbəx uşaq üçün, C.Dyuginin dediyi kimi, «həyatla tanış olmaq üçün laboratoriya» rolunu oynayır. Beləliklə, şagirdin gördüyü əməli işlər müxtəlif sahələr üzrə sistemli məlumatlarla əlaqələndirilirdi. Şagirdin bütün təlim işi bir-birini əvəz edən müəyyən «praktik fəallıqlar»dan – sırf işbazlıqdan ibarət idi. Belə təlimin əsas vəzifəsini şagirdlərin şəxsi təcrübəsini genişləndirməkdə, «həyatı öyrənməkdə» görürdülər. Əslində isə yerinə yetirilən praktik işlər təsadüfi olub, şagirdləri sistemli bilikləri mənimsəmək imkanından məhrum edirdi (5, 211).

Bu təcrübə digər ölkələrin təhsil sistemində, o cümlədən sovet məktəbinə də yayılmağa başladı. İnqilabdan sonrakı ilk illərdə təlimi elə qurmağa çalışırdılar ki, şagirdlər biliklərə yiyələnməklə bərabər müstəqillik də göstərsinlər. Lakin sonralar sistemli biliklər verməklə şagirdlərin müstəqilliyini təmin etmək tələbləri bir-birinə qarşı qoyuldu. Müstəqilliyi qüvvətləndirmək meyli sistemli biliklər verilməsi vəzifəsinin kifayət qədər qiymətləndirilməməsinə gətirib çıxardı. Sözü əsaslanan təlim metodları «passiv», şagirdlərin fəallıq və müstəqilliyinə əsaslanan metodlar isə «fəal metodlar» adlanırdı. Əmək və layihələr metodları, eləcə də illüstrativ, tədqiqatçılıq, laborator-briqada metodları fəal metodlara aid edilirdi. Bu metodları universallaşdırmaq təşəbbüsləri də olmuşdu. Belə bir tezis irəli sürülürdü: «məktəb bilik verməli deyil, yalnız işləməyi öyrətməlidir».

Keçən əsrin 20-ci illərinin sonlarında bu meyl pisləndi. Lakin M.N.Skatskinin göstərdiyi kimi, təlimin nəzəriyyə və təcrübəsində yol verilmiş səhvləri düzəltmək əvəzinə, ümumiyyətlə, bu məsələ unuduldu.

30-cu illərdə təlimdə müəllim və şagird fəallığının nisbəti dəyişir: əvvəlki illərdə şagirdlər fəal idisə, 30-cu illərdə müəllimin fəallığı artır. 50-ci illərin ikinci yarısından başlayaraq təlimdə şagirdlərin müstəqil yaradıcı fəaliyyətinə diqqət artırılmışdır. Rusiyada, eləcə də Azərbaycanda qabaqcıl, novator müəllimlərin axtarırları geniş miqyas almışdı. Bu axtarışların əsas istiqamətlərindən biri təlimdə şagirdlərin fəallıq və müstəqilliyinin artırılması ilə bağlı olmuşdur (Bakının 44, 53, 90, 94, 125, 148 sayılı, Sumqayıtın 12, 15, 23 sayılı, Gəncənin 6 sayılı məktəbləri, Tovuz rayonundakı Bozalqanlı kənd məktəbi və s. təcrübəsi). Respublikanın qabaqcıl müəllimlərinin təcrübəsini yüksək qiymətləndirən o dövrün təhsil naziri, akademik M.M.Mehdizadə bu istiqamətdə görülən işləri ümumiləşdirərək yazırdı ki, «diqqəti cəlb edən cəhət odur ki, ibtidai təlim prosesində belə şagirdləri müstəqil işə sövq etməyin pedaqoji əhə-

miyyəti artıq müəllimlər tərəfindən dərk olunduğu, bu böyük metodik işin təkcə didaktik mənası deyil, həm də uşaqların, ümumiyyətlə, inkişafında müsbət rol oynadığı aydın olmuşdur» (2, 195).

Yeni şəraitdə cəmiyyətin və məktəbin inkişaf meyilləri şagirdləri passivləşdirən təlim sistemlərini yeniləşdirməyi, yeni təlim tiplərini tətbiq etməyi tələb edirdi. Bunun nəticəsində problemli və proqramlaşdırılmış təlim tipləri təşəkkül tapıb təhsil sisteminə nüfuz etməyə başladı.

Şagirdlərin fəallıq, müstəqillik və yaradıcı təfəkkürünün inkişafına yönəlmiş təlimin mühüm istiqamətlərindən biri problemli təlimlə bağlıdır. Bu təlim tipində müəllim problem vəziyyət yaradaraq şagirdləri axtarısa cəlb edir; onlar qoyulmuş problemi ya qismən, ya da tam müstəqil şəkildə həll etməli olurlar.

Problemli təlim bir çox cəhətdən əhəmiyyətlidir: o, şagirdlərin zehni fəallığını stimullaşdırır, təlimə maraq yaradır, müstəqil və yaradıcı düşünməyə, müəyyən problemi görüb həll etməyə imkan verir (4, 228). Bu təlim şagirdlərin intellektual inkişafı üçün əlverişli şərait yaratdığından bəzi tədqiqatçılar (M.İ. Maxmutov və b.) onu problemli – inkişafetdirici təlim tipi kimi səciyyələndirirlər.

Pedaqoji fikir tarixində və məktəb təcrübəsində problemli təlimə müxtəlif baxışlar mövcud olmuşdur. Bəziləri onu tədqiqatçılıq metodu ilə məhdudlaşdırmış və universallaşdırmağa çalışmışlar (keçən əsrin 20-ci illərində). Əslində tədqiqatçılıq problemli təlimin bir istiqamətidir. Problemin həllində şagirdlərin müstəqillik dərəcəsindən asılı olaraq problemli təlimin müxtəlif növləri tətbiq olunur: problemli şərh (müəllim problemi irəli sürüb, onun elmdəki həlli yollarını şərh edir); qismən axtarış (problem şagirdlərin qismən iştirakı ilə həll olunur); tədqiqatçılıq (problem şagirdlər tərəfindən müstəqil həll olunur). Müəllim problemli təlimin ayrı-ayrı tərzləri ilə (faktların müşahidəsi, problemin qoyulduğu, fərziyyələrin irəli sürülməsi və yoxlanması, nəticə çıxarılması) şagirdləri tanış etməli, onları tədricən gücəuyğun problemlərin müstəqil həllinə – tədqiqatçılığa alışdırmağa çalışmalıdır.

Problemli təlim, ənənəvi təlimdən fərqli olaraq, şagirdlərdə müşahidə bacarığının və müstəqil fikrin inkişafı üçün əlverişli şərait yaradır. Belə təlim şagirdləri elmdəki və həyatdakı ziddiyyətləri görüb, onların həlli yollarını axtarmağa sövq etməklə dialektik təfəkkürün formalaşmasına və biliklərin müstəqil əldə olunmasına imkan verir; şagirdlərdə elmi biliklərə maraq, öz güclərinə inam yaradır; biliklərin möhkəm yadda qalmasını təmin edir. Problemli təlimin böyük imkanları onu heç də universallaşdırmağa əsas vermir. Təlim prosesini biliklərin şagirdlər tərəfindən fasiləsiz olaraq «kəşf edilməsi» prosesi kimi başa düşmək yanlış olardı. Biliklərin yalnız müəyyən qismi problemli təlim yolu ilə mənimsənilir. Nəzəri biliklərin böyük qismi problemli təlimdən kənar – müəllim və ya informasiya vasitələri tərəfindən şagirdlərə çatdırılır. Problemli təlim həm də daha çox vaxt tələb edir. Bu halda şagirdlərin idrak fəaliyyəti zəif idarə olunur (4, 228). Buna görə də təlimi bütövlükdə problem şəklində qurmaq, onu təhsil almağın yeganə vasitəsinə çevirmək olmaz.

Şagirdlərin idrak fəaliyyətini idarə etməkdə digər təlim tipinin – proqramlaşdırılmış təlimin imkanları daha böyükdür. Proqramlaşdırılmış təlim şagirdlərin müstəqilliyinə əsaslanan təlim tipi kimi keçən əsrin ortalarında meydana gəlmişdir. Bu təlim biheviorizm fəlsəfi-pedaqoji

cərəyanına əsaslanır: təlim prosesi stimulla reaksiya arasında assosiativ əlaqənin ($S \rightarrow R$) yaradılması kimi başa düşülür. Şagirdləri passivləşdirən ənənəvi təlimdən fərqli olaraq burada onların fəallığı və müstəqilliyi üçün əlverişli şərait yaranır. Biliklər, demək olar ki, müstəqil şəkildə əldə edilir: kiçik hissələrə (addımlara) bölünmüş təlim materialını hər kəs müstəqil oxuyub mənimsəyir. Hər hissəyə aid verilmiş sual və tapşırıqları yerinə yetirməklə özünün mənimsəmə səviyyəsini aşkara çıxarır. Sual və tapşırıqlara verdiyi cavab səhv olduqda şagird əvvəlki hissənin üzərinə qayıdıb, onu yenidən öyrənməli və həmin suallara təkrar cavab verməlidir (xətti proqram), yaxud yol verilmiş səhvlə bağlı əlavə izahatla tanış olub, öz səhvini düzəltməlidir (şaxəli proqram). Bu proses düzgün cavab tapılana qədər davam etdirilir.

Proqramlaşdırılmış təlim ənənəvi təlimə nisbətən bir sıra üstünlüklərə malikdir: təlimdə hər kəsin öz fərdi tempi ilə hərəkət etməsinə imkan verir, əzbərciliyi aradan qaldırır, müstəqilliyi inkişaf etdirir, əks əlaqə və müsbət stimullar (öz qüvvəsinə inam, uğur sevinci və s.) yaradır. Lakin proqramlaşdırılmış təlim ənənəvi təlimin əsas nöqsanını aradan qaldırmır, yeni şagirdin təlim-idrak fəaliyyətinin, xüsusən mənimsəmə prosesinin idarə olunmasını təmin etmir. Doğrudur, burada əks əlaqə yolu ilə cavabın düzgünlüyü aşkara çıxarılır, lakin bu zaman şagirdin zehni fəaliyyətinin gedişi haqda lazımi informasiya əldə olunmur; şagird düzgün cavabı təsadüfi yolla, yoxsa tapşırığı müstəqil və düzgün həll etməklə almışdır? Bu hal aydınlaşmır. Digər tərəfdən, proqramlaşdırılmış təlimi digər təlim tiplərinə qarşı qoymaq olmaz; onları bir-birilə əlaqələndirmək daha səmərəlidir.

Təlimin idarə olunmasında təlim texnologiyası da yeni imkanlar açır. İlk vaxtlar təlim texnologiyası təlimdə texniki vasitələrdən istifadə etmək kimi başa düşülürdü. Sonralar elmi axtarışlar yeni istiqamət aldı: diqqət daha çox təlim texnologiyasının işlənməsinə yönəldildi. Təlim prosesinə müəyyən elementlərin (didaktik məqsədlərdən tutmuş nəticəyə və onun təhlilinə qədər) kompleks sistemi kimi baxılmağa başladı. Bu sistemdə məqsədin qoyulduğu, şagirdlərin təlim-idrak fəaliyyətinin məqsədyönlü təşkili, müntəzəm əks əlaqənin yaradılması (nəticələrin cari və yekun qiymətləndirilməsi), lazımi korreksiya işi aparılması kimi texnoloji məsələlər bir tam halında götürülür. Əsas iş şagirdin üzərinə düşür: o, görəcəyi işin məqsədini dərk etməli, öz fəaliyyətini bu məqsədə uyğun təşkil etməli olur. Müəllim isə bu prosesi təşkil edib istiqamətləndirir.

Təlim texnologiyası ideyasının üstünlükləri ilə yanaşı nöqsanlı cəhətləri də vardır: təlimin daha çox reproduktiv təfəkkürə yönəlməsi, şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərinin, motivasiya sahəsinin, habelə onların qarşılaşdıqları çətinliklərin, bütövlükdə təlim-idrak fəaliyyətinin daxili-prosesual cəhətlərinin lazımi dərəcədə nəzərə alınmaması bu nöqsanlar sırasına aid edilə bilər. Deməli, bütövlükdə təlimi texnoloji əsasda qurmaq o qədər də məqbul sayılmır; ondan təlim prosesinin idarə olunmasının bir vasitəsi kimi istifadə etmək daha səmərəlidir. Təlim texnologiyası proqramlaşdırılmış təlim və müasir informasiya texnologiyası ilə birlikdə təlimi idarə olunan proses kimi təşkil etməyə şərait yaradır. Hazırda informasiya cəmiyyətinin formalaşdığı bir dövrdə təlimin informasiya texnologiyası əsasında qurulması şagirdlər tərəfindən informasiyaların müstəqil əldə edilməsi, işlənməsi və müxtəlif hallara tətbiqi aktual vəzifə kimi qarşıya durur.

Təlimdə şagirdlərin müstəqil işi ilə bağlı təhsil tarixinin qısa xülasəsi göstərir ki, ayrı-ayrı tarixi dövrlərdə qərarlaşmış təlim tiplərində şagirdlərin fəallıq və müstəqillik dərəcəsi eyni olmamışdır. Müasir təlim tarixən mövcud olan təlim tiplərinin, didaktik sistemlərin mütərəqqi cəhətlərini, üstünlüklərini özündə birləşdirir. Eyni zamanda həmin sistemlərdəki birtərəfliliyi – təlimin ağırlığını ya müəllimin, ya da şagirdlərin üzərinə atmaq kimi yanlış meyli aradan qaldırmağa yönəlir. Təlim prosesinin mərkəzində formalaşmaqda olan uşaq şəxsiyyəti, onun müəllim tərəfindən təşkil edilən və istiqamətləndirilən təlim-idrak fəaliyyəti durur. Müasir təlimdə müəllim və şagirdlərin əmək bölgüsü şagirdlərin daha çox müstəqil fəaliyyəti və müəllim tərəfindən bu fəaliyyətə rəhbərlik edilməsi, əməkdaşlıq prinsipinə əsaslanır.

QEYDLƏR

1. Əhmədov H. XIX əsr Azərbaycan məktəbi. B., Maarif, 1985.
2. Mehdizadə M. Ümumtəhsil məktəblərində təlim-tərbiyə prosesinin təkmilləşdirilməsi yolları. B., «Maarif», 1982.
3. Mollayev İ. XIII-XIV əsrlərdə Azərbaycan məktəbi və pədaqoji fikir tarixi. Tb., TDU, 1986.
4. Paşayev Ə., Rüstəmov F. Pedaqogika (yeni kurs), B., «Çaşıoğlu», 2002.
5. Rüstəmov F. Azərbaycanda pədaqoji elm: təşəkkülü, inkişafı və problemləri (1920-1991-ci illər), B., Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 1998.
6. Tağıyev Ə.S. Azərbaycan məktəb tarixi. B., «Maarif», 1973.

МЕСТО САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ УЧАЩИХСЯ В ИСТОРИИ ОБРАЗОВАНИЯ

М.А.ИСМИХАНОВ

РЕЗЮМЕ

В статье на основе анализа истории образования по проблеме самостоятельной учебной работы учащихся, рассматриваются динамика развития проблемы, ее основные тенденции и этапы. Анализируются разнообразные исторически сложившихся системы образования – догматическое, объяснительно – иллюстративное, проблемное и программированное обучения, а также современный тип обучения, с точки-зрения роли учителя и учащихся в обучении, разделения их труда, изыскания моделей обучения, направленных на организации самостоятельной, творческой деятельности учащихся.

PLACE FOR INDEPENDENT RESEARCH OF STUDYING AT EDUCATION HISTORY

M.A.İSMİKHANOV

SUMMARY

In article on the base of analysis of education history on a problem of independent research of students the dynamic of problem development, its main tendencies and stages were analyzed. It was also analyzed different sources of prevalent systems of education – dogmatic, explanatory-demonstrative, problematic and programmatic education, as well as modern education type in the view of the role of teacher and students at education, division of their labour, survey of the education models directed to organization of independent creative activity of students.